

BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINING NUTQ KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Qurbonova Gulchehra Ergasheva

*Samarqand viloyati Narpay tumani 53-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning nutq ko'nikmalarini shakllantirishning ahamiyati, asosiy yo'nalishlari va samarali usullari yoritilgan. Shuningdek, o'qituvchining bu jarayondagi roli va nutq faoliyatini rivojlantirishda qo'llaniladigan metodik yondashuvlar tahlil qilingan. Maqola o'qituvchilarga amaliy tavsiyalar va metodik ko'mak sifatida xizmat qiladi. Nutq ko'nikmalarining asosiy talablari, nafaqat grammatik bilim, balki haqiqiy jamiyat tayanchlarida til ko'nikmalaridan samarali foydalanish qobiliyati ham ko'rib chiqiladi. Zamonaviy texnologik va ta'lim jarayonlarini integratsiyalashuviga alohida e'tibor qaratiladi. Dars jarayonlarida turli xil tasvirlar, matnlar, topishmoqlar yordamida o'quvchilarning nutqini rivojlantirishga qaratilgan turli xil texnologiyalar haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, nutq ko'nikmalari, og'zaki nutq, yozma nutq, mulqot, metodika, o'qituvchi faoliyati, ta'limning kommunikativ yo'nalishi, og'zaki nutq, yozma nutq bolalar nutqini rivojlantirish,

Abstract. This article discusses the importance, main directions and effective methods of developing students' speech skills at the primary education stage. It also analyzes the role of the teacher in this process and the methodological approaches used in the development of speech activity. The article serves as practical recommendations and methodological support for teachers. The main requirements of speech skills, not only grammatical knowledge, but also the ability to effectively use language skills in real society, are considered. Special attention is paid to the integration of modern technological and educational processes. Various technologies aimed at developing students' speech using various images, texts, riddles in the lesson process are considered.

Аннотация. В данной статье рассматриваются значение, основные направления и эффективные методы развития речевых навыков учащихся на этапе начального образования. Анализируется роль учителя в этом процессе и используемые методические подходы при развитии речевой деятельности. Статья выступает в качестве практических рекомендаций и методической поддержки для учителей. Рассматриваются основные требования к речевым навыкам, не только

грамматические знания, но и умение эффективно использовать языковые навыки в реальном обществе. Особое внимание уделяется интеграции современных технологических и образовательных процессов. Рассматриваются различные технологии, направленные на развитие речи учащихся с использованием в процессе урока различных изображений, текстов, загадок.

Kirish. Bugungi kunda ta’lim tizimidagi asosiy maqsad – har tomonlama yetuk, fikrlashi teran, nutq madaniyatiga ega, jamiyatda o‘z o‘rnini topa oladigan shaxsni tarbiyalashdir. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini shakllantirish ularning keyingi bosqichlardagi o‘quv faoliyati uchun mustahkam poydevor yaratadi. Nutq – bu nafaqat fikr bildirish vositasi, balki tafakkur, muloqot va o‘rganishning asosiy omilidir. Nutq-insonning fikrini, his-tuyg‘ularini, maqsadlarini boshqalar bilan muloqotda ifodalashning muhim vositasidir. Nutq ko‘nikmalarining rivojlanishi esa har bir bola uchun uning muloqot, o‘rganish va ijtimoiylashish jarayonida katta ahamiyatga ega. Boshlang‘ich ta’lim davrida o‘quvchilarning nutq ko‘nikmalarini shakllantirish, ularning o‘z fikrini to‘g‘ri va aniq ifodalashiga yordam berish, kelajakda muvaffaqiyatli ta’lim olishlari uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. O‘quvchilarning nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishda ular uchun qulay sharoit yaratish, turli xil vazifalar va mashqlar orqali nutq faoliyatini rag‘batlantirish, shuningdek, nutqiy madaniyatni o‘rgatish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, boshlang‘ich ta’limda bolaning nutqni to‘g‘ri va mukammal ishlatishi, imlo qoidalari va grammatikani o‘rganishi, so‘z boyligini oshirish kabi masalalar katta ahamiyatga ega bo‘ladi. Material va metodlar. Maktab o‘quvchilarida nutq malakalarini shakllantirish boshlang‘ich ta’limning eng muhim vazifalaridan biridir. O‘quvchilarning nutqini rivojlantirish bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan ushbu muammoni hal qilish maktab rivojlanishining turli bosqichlarida turli nazariy asoslarga qurilgan. Bugungi kunda ko‘pgina olimlar nutq faoliyati nazariyasini eng samarali asos sifatida tan oladilar, unga ko‘ra nutq shaxsning psixologikpedagogik rivojlanishining mahsuli sifatida qaraladi. Nutq qobiliyatlari uchta harakat majmuasini izchil amalga oshirishni talab qiladi: birinchidan, o‘qilgan matnni yetarli darajada tushunish, matnning asosiy g‘oyasi va tuzilishini ajratib ko‘rsatish qobiliyati; ikkinchidan, o‘qilgan ma‘lumotni aniq va mantiqiy yetkazish qobiliyatini nazarda tutadigan matnni to‘g‘ri takrorlash; uchinchidan, suhbatdosh bilan ma‘lum bir kommunikativ vaziyatda o‘qilgan narsa haqida o‘z nutqini qurish qobiliyati. Boshlang‘ich sinf ojarayonini takomillashtirish quyidagi tamoyillarni qo‘llash bilan bog‘liq bo‘lib, ular quyidagilar:

1. Ta’limning kommunikativ yo‘nalishi buning uchun eng muhimi o‘quv jarayonini nutq mashqlari bilan to‘ldirishdir (savollarga javob berish, turli

grafikalar asosida dialoglar tuzish, qayta hikoya qilish, bajarilgan ish haqida fikr almashish, taqdimotni muhokama qilish, rasm chizish, multfilm, rolli o‘yinlar va boshqalar.

2. Nutq va tafakkur rivojlanishidagi birlik. Bu tamoyil o‘quvchilarni lingvistik va nutqiy namunalardan xabardor qilishga va ularni boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun qulay darajada tushuntirishga qaratilgan mashqlarni o‘quv jarayoniga kiritishni nazarda tutadi. Bularga, masalan, so‘zlarning to‘g‘ridanto‘g‘ri va ko‘chma ma‘nosini taqqoslash, frazeologik birliklar, maqollarning ma‘nosini tushuntirish va boshqalar kiradi. O‘quvchilardan o‘z mulohazalarini tushuntirish va isbotlay olishlarini talab qiladigan fikrlash kabi matn turi alohida ahamiyatga ega.

3. Til tuyg‘usini shakllantirish va o‘quv faoliyatida unga tayanish.

So‘zlarning leksik ma‘nosi bilan ishlash. So‘zlarning ma‘nosini tushunishda qiyinchilik, ayniqsa ko‘p so‘zlarni tushunish, kichik maktab o‘quvchilarining til va nutq rivojlanishidagi muammolardan biridir. Ko‘pincha, so‘zning ma‘nosini umuman tushunmagan holda, zamonaviy bolalar uni ma‘lum bir nutqda qo‘llash maqsadga muvofiqligini anglamaydilar. Shu o‘rinda quyidagicha vazifalarni bersak, maqsadga muvofiq bo‘ladi: Nutqimizga kiritish uchun taklif qilingan so‘zlardan so‘z tanlash; noto‘g‘ri yoki noto‘g‘ri qo‘llanilishi aniqlangan matn yoki jumlaning tahrirlash va yozuvchilar, so‘z ustalari va boshqalar tomonidan lingvistik vositalardan foydalanishni kuzatish.

4. O‘quvchilarning nutq faolligini rag‘batlantirish. Bu tamoyilning amalga oshirilishi darsning mazmuni, uning tuzilishi, usul va metodlarni tanlash, mashqlar turlari, faoliyatni tashkil etish shakli bilan ta‘minlanadi. Ushbu muammoni hal qilishda alohida rolni guruh va juftlik o‘ynaydi, bunda umumiy nutq mahsulotini yaratish mumkin, masalan, tavsif yoki fikrlash elementlari bo‘lgan hikoya incho, qiyosiy tavsif va boshqalar. Muvaffaqiyat uchun motivatsiya bolalarni nutq faoliyati rivojlanishiga katta ahamiyat kasb etadi.

5. Og‘zaki va yozma nutqning munosabati. Yozma bayonlarni oldindan tayyorlash va yozma nutqni to‘g‘ri tashkil etish. Bu tamoyil orqali o‘quvchilar fikrlarini birinchi yozma bayon etishadi, keyin esa og‘zaki nutqqa ko‘chirishadi.

Xulosa. Boshlang‘ich ta‘lim o‘quvchilarining nutq ko‘nikmalarini shakllantirish ta‘lim jarayonida juda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon nafaqat o‘quvchilarning so‘zlashuv va yozish malakalarini rivojlantirish, balki ularning mantiqiy fikrlash, muhokama qilish, o‘z fikrini aniq va ravon ifodalash o‘quvchilarida nutqni rivojlantirish.

Xulosa. Boshlang‘ich ta‘lim o‘quvchilarining nutq ko‘nikmalarini shakllantirish ta‘lim jarayonida juda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon nafaqat o‘quvchilarning so‘zlashuv va yozish malakalarini rivojlantirish, balki ularning mantiqiy fikrlash, muhokama qilish, o‘z fikrini aniq va ravon ifodalash qobiliyatlarini ham shakllantiradi. Nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali o‘quvchilar o‘z fikrlarini erkin va tushunarli tarzda bayon qila olishadi, bu esa ularning ijtimoiy va akademik muvaffaqiyatlariga ham ijobiy ta‘sir qiladi. Umuman olganda, boshlang‘ich ta‘limda nutq ko‘nikmalarini shakllantirish o‘quvchilarning umumiy rivojlanishiga, ular uchun muhim kommunikatsion vositalarni egallashga va o‘ziga bo‘lgan

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Выготский Л.С. Умственное развитие детей в процессе обучения. М.: Книга по требованию, 2013. - 135 с.
2. Планируемые результаты начального общего образования / [Л.Л. Алексеева [и др.]]; под ред. Г.С. Ковалевой, О.Б. Логиновой. М.: Просвещение, 2020. - 120 с.: (Стандарты второго поколения).
3. Nisanbayeva A.Q. O'zbek tili darslarida matn vositasida o'quvchilar nutqini o'stirishning metodik asoslari
4. Nishonaliyev U.N. Ta'lim standarti va pedagogik innovatsiyalar //Xalq tahlimi j. T.: 1999, 6-son.28-31-b.
5. Nurullayeva Sh.U. Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish metodikasi. ped. f. n. dissertatsiya, Qarshi: 2008. 145 b.ishonchini oshirishga yordam beradi.
6. Xolmuhamedov M., G'ofurova M. Boshlang'ich sinflarda o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
7. Qurbonova Z. Nutq madaniyati va uni shakllantirish yo‘llari. – Toshkent: Fan, 2017.
8. Mahkamova D., Eshmatova G. Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi: nutqni rivojlantirish. – Andijon: Andijon Davlat Universiteti nashriyoti, 2020.